

## Osmanlı'da Ulûm-i Tabîyye: Âlimler, Eserler ve Meseleler

İstanbul Araştırma ve Eğitim Merkezi (İSAR) son yıllarda Osmanlı ilim hayatına dair genişleyen literatüre katkı sağlamak amacıyla Osmanlı ilim geleneğinin farklı dallarını işleyen ve bunların hem İslam düşünce geleneği hem de genel düşünce tarihi içindeki yerini değerlendirmeyi ve yeniden belirlemeyi amaçlayan bir dizi sempozyum düzenlemektedir. Bu yıl sempozyumların onuncusu Osmanlı döneminde "ulûm-i tabîyye" hakkında olacaktır.

Diğer düşünce geleneklerinde olduğu gibi İslam düşünce geleneğinde de tabiat, insanın bilme ve anlama merakının temel nesnelere biridir. Tabiatı bilme ve anlamaya yönelik bir disiplin olarak tabii ilimler ise varlığında insanın iradesi ve sanatının bir dahli bulunmayan tabii cismi ve özelliklerini inceler. Bu çerçevede doğa bilimleri cismin oluşu ve yapısı, hareket, hareketin ilkeleri, zaman, mekân, elementler, madenler, meteorolojik olaylar, bitkiler, canlılar gibi cisim ve cismin tabiatı ortaya çıkan farklı tezahürlerini inceler.

Ulûm-i tabîyyenin İslam düşüncesinin erken dönemlerinde ortaya çıkışı, tedvini ve gelişimi noktasında kısmî araştırmalar yapılmışsa da Osmanlı'daki seyri hakkında derinlikli ve kuşatıcı araştırmalar henüz yapılmamıştır. Bu sempozyum doğuşu, gelişimi, tasnifleri, dönemleri, meseleleri, eserleri ve kişileri bazında Osmanlı'daki tabiat bilimlerine dair temel bir resim tespit ederek konunun daha ileri boyutta araştırmalara konu olmasını sağlayacaktır.

## Düzenleme Kurulu Organizing Committee

**Eşref Altaş**  
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

**İbrahim Halil Üçer**  
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

**Mehmet Sami Baga**  
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

**Furkan Aktaş**  
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

**Yasin Seven**  
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi



0216 310 99 20  
sempozyum@isar.org.tr  
İcadiye Bağlarbaşı Caddesi, No: 38  
Üsküdar/İSTANBUL

[isar.org.tr](http://isar.org.tr)  
/isarorgtr

OSMANLI'DA İLİMLER SEMPOZYUMU DİZİSİ - X

# Osmanlı'da Ulûm-i Tabîyye Sempozyumu

**Natural Sciences in the Ottoman Period**  
العلوم الطبيعية في الدولة العثمانية



*Materia Medica* tercümesi, *Kütâbu'l-Haşîş*  
(Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Ahmed III, 2127)

**13-14 Aralık 2024**  
İSAM Konferans Salonu

# OSMANLI'DA ULUM-I TABIIYE

## SEMPOZYUMU

13-14 Aralık/Dec 2024



İstanbul  
Araştırma ve Eğitim  
Merkezi

### OSMANLI'DA ULUM-I TABIIYE SEMPOZYUM PROGRAMI

13 ARALIK 2024 CUMA / 13 DECEMBER 2024 FRIDAY

09.30 - 09.45 Selamlama Konuşmaları / Welcoming Remarks

09.45 - 10.45 Açılış Paneli / Opening Panel

**OSMANLI DOĞA BİLİMLERİNİN KÖKLERİ:  
KELAMİ, MEŞŞAİ VE İŞRAKİ PERSPEKTİFLER**

Moderatör: **İhsan Fazlıoğlu**

**Eşref Altaş, Mehmet Sami Baga, İshak Arslan**

10.45 - 11.00 ARA / BREAK

**OSMANLI BİLGİ COĞRAFYASI: SARAY VE KOZMOLOJİ ARASINDA  
KÖPRÜLER**

Oturum Başkanı/Chair: **Tuncay Zorlu**

11.00 - 12.30  
1. OTURUM/SESSION

**Robert Morrison:** A Merchant of Knowledge at the Court of Bayezid II

**Gaye Danişan:** Sözden Yazıya, Tecrübeden Teoriye: Kültürlerarası Bağlamda Osmanlı Bilgi Sentezinin Yorumlanma Zorlukları

**Mai Lootah:** Pathways of an Encounter: Tracing the Journeys of Theatrum Cometicum and Muḥammad bin 'Abd al-Rasūl al-Barzanji to the Court of Mehmed IV in Edirne

12.30 - 14.30 ÖĞLE ARASI / LUNCH BREAK

**OSMANLI'DA FİZİK VE KOZMOLOJİNİN TEORİK TEMELLERİ:  
CİSMİN YAPISI**

Oturum Başkanı/Chair: **Ömer Türker**

14.30 - 16.00  
2. OTURUM/SESSION

**Muhammed Ali Koca:** Osmanlı Düşünce Geleneği Nasıl Bir Teorik Fizik Devraldı? Seyyid Şerif Cürçânî'de Fiziksel Nesnenin Yapısı

**Osama Eshera:** Two Ottoman Scholars on Whether Body is a Substance or a Quantity

**Mustafa Bilal Öztürk:** Eski Dünya Kozmolojisinin Mükemmel Muhasebesi: Hâfız-ı Acem'in Risâle fi tasviri'l-heyûlâ Adlı Eseri

16.00 - 16.15 ARA / BREAK

**DOĞA BİLİMLERİNİN SINIRLARINDA: ACÂ'İBÜ'L-MAHLÛKÂT,  
BİTKİLER VE HAYVANLAR**

Oturum Başkanı/Chair: **Nihal Fırat Özdemir**

16.15 - 17.45  
3. OTURUM/SESSION

**Feray Coşkun:** Acâ'ibü'l-Mahlûkât Geleneğinde Doğa Betimlemeleri

**Ahmet Göksu, Fatma Afyoncu:** "İbn Sînâ Eydür!": Terceme-i Aynü'l Hayât'ta, El-Menafî' Altında İbn Sînâ'yı Demîrî Üzerinden Okumak

**Ahmet İğdi:** Yeni Dünya'ya (Amerika) Eski Dünya'dan Nazar etmek: Târih-i Hindî Garbî'de Bitkiler ve Hayvanlar

14 ARALIK 2024 CUMARTESİ / 14 DECEMBER 2024 SATURDAY

**OSMANLI DÜŞÜNCESİNDE GÖRME VE ALGI: OPTİK, RENK VE  
METAFİZİK TARTIŞMALARI**

Oturum Başkanı/Chair: **Elif Baga**

09.30 - 11.00  
4. OTURUM/SESSION

**Osman Demir:** Osmanlı'da Tabii İlimler ve Kelâm: Hatibzâde Muhyiddin'in Rûyetullah Risalesinde Optik

**Mehmet Zahit Tiryaki:** Siyah-Beyaz Film Gibi Biraz: Rengin Objektif Varlığına İlişkin Tartışmaların Osmanlı'daki Görünümü

**Sena Aydın:** Osmanlı Klasik Döneminde Dolaşımda Olan Bir Optik Problemi: Görsel Algı

11.00 - 11.15 ARA / BREAK

**OSMANLI'DA KİMYA, MADEN, TIP VE YER BİLİMLERİ**

Oturum Başkanı/Chair: **Sevtap Kadioğlu**

11.15 - 13.15  
5. OTURUM/SESSION

**Şule Taşkıran:** Hikmetin Kapısında: Osmanlı Eski Kimya Geleneğinin Sembol İsmi Fâzıl Ali Bey ve Alana Katkıları

**Göneç Göçmengil:** Limits of Knowledge of Mining Practitioners in the Early-Modern Ottoman Empire

**Eslam Maresht:** Osmanlı'nın İlk Jeolojik Kitabı Olan İlm-i Tabakatü'l Arz ve Osmanlı Döneminde Yer Bilimlerine Bakış

**Esra Aksoy:** Tıbb-ı Cedîd Bağlamında İlm-i Tabiiye Tartışmaları: Düstur'ul Vesim Örneği

13.15 - 14.30 ÖĞLE ARASI / LUNCH BREAK

**GÖKYÜZÜ VE YERYÜZÜ: OSMANLI DÖNEMİNDE ASTRONOMİ,  
ASTROLOJİ VE DÜZEN ARAYIŞI**

Oturum Başkanı/Chair: **Baha Zafer**

14.30 - 16.00  
6. OTURUM/SESSION

**Sajjad Khubravan:** Gelenbevi İsmail Efendi and the Dynamics of Heavenly Motions

**Yavuz Unat, Sedef Uysal:** 18-19. Yüzyıllarda Ahkam Takvimleri Örneği ile Müneccimbaşının Devlet Nezdindeki Rolü: Yeryüzünde Nizam Anlayışı Bağlamında Astroloji ve Astronomi İlişkisi

**Orhan Güneş:** 19. Yüzyılda Üretilen Eserler Bağlamında Osmanlı'da Modern Astronomi

16.00 - 16.15 ARA / BREAK

**OSMANLI'DA MADDE, MANA VE BİREYLEŞME**

Oturum Başkanı/Chair: **Kenan Tekin**

16.15 - 17.45  
7. OTURUM/SESSION

**Barışcan Ersöz:** 20. Yüzyılın Başında Osmanlı Düşünce Dünyasında Tenâsül-i Binefsihî Meselesi ve Materyalizm-Antimateryalizm Tartışmalarındaki Yeri

**Kübra Bilgin Tiryaki:** Doğal Nesnelere Nasıl Bireyleşir?: Taşköprülüzâde'nin Bireyleşime Dair Yaklaşımı

**Muhammed Bedirhan:** Fiziksiz Metafiziğin Fiziği Olur mu? Süfîlerin Fizik Bilimlere Bakışı

18.00  
18.45

**KAPANIŞ OTURUMU/CLOSING SESSION**

**Eşref Altaş, İbrahim Halil Üçer, Hasan Umud**